

ספר
מנחת יהודה

עמ"ס מכות

ספר מנחת יהודה

מכות

הערות והארות על המסכת
בדברי הגמ' רש"י ותוס'

נכתב בעזרת החונן לאדם דעת
ע"י

יהודה בלאאמו"ר הג"ר משה ברוך שליט"א ניומאן
אדר תשפ"ו לפ"ק

הערות תתקבלו בברכה

יהודה ניומאן

732.730.0022

מכון עלה זית

עריכת ספרים מרישא עד גמירא

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

FAX: 732.865.7002 | 732.387.7841

RABBI YERUCHIM OLSHIN
BETH MEDRASH GOVOHA
LAKEWOOD, N.J. 08701

בע"ה

ירוחם אולשין
בית מדרש גבוה
לייקוואוד, נ.ד.

בס"ד יום ב' לפ' אמור י' אייר תש"פ

שמחתי מאד על זה שזכיתם להדפיס ספר חשוב מאד "מנחת יהודה" על מס' מכות פרי עמלה ויגיעה עצומה של ידי"נ הרב הגאון ר' יהודה ניומאן בן יד"נ הגאון ר' משה ברוך שליט"א. הרה"ג ר' יהודה שליט"א הוא מהאברכים המצוינים ור"מ בישיבת מעון התורה בראשות אחיו הגדול יד"נ הרב הגאון ר' אברהם מרדכי שליט"א, והרה"ג ר' יהודה ידיו רב לו לברר וללבן סוגיות חמורות כש"פ ופוסקים בטוב טעם ודעת. וכל דבריו ישרים ומתוקים מאד ובודאי כל הלומדים מס' מכות יתנו מאד מספרו החשוב מאד. ודבר חשוב מאד עשה הרה"ג ר' יהודה שליט"א כי אין כאן הרבה ספרים על מס' מכות.

הקב"ה יברך את מעכ"ת שיתקבל ספרו בחבה בעולם התורה. ויזכה להמשיך בעבודתו הק' ללמוד וללמד ולחדש הרבה חידו"ת להוציאם לאור עולם לזכות הרבים מתוך מנוחת הנפש והרחבת הדעת ונחת ושמחה מכל משפחתו.

הנני מברך במעט ולוא יז' ואם יז' ירוחם אולשין

ישיבה ר'סטעטן איילנד
yeshiva of STATEN island

The Andrew N. & Rose Miller Yeshiva
1870 Drumgoole Rd. E. / Staten Island, N.Y. 10309
(718) 356-4323

RABBI MOSHE FEINSTEIN זצ"ל
Founder

RABBI REUVEN FEINSTEIN
Rosh HaYeshiva

RABBI GERSHON WEISS
Menahel-Ruchni

RABBI YISRAEL H. EIDELMAN
Executive Vice-President

הנני בא לפני האברך החשוב הרב יהודה ניומאן נ"י בן ידידי ר"מ
בישיבתנו הגאון ר' משה ברוך שליט"א. והרב ר' יהודה מו"ל ספרו
השישי ספר מנחת יהודה על מסכת מכות בעיקר לבאר הסוגיות ע"פ
הבנת דברי רש"י והתוס'. והרב המחבר שיחי' למד אצלנו בישיבתנו
הקדושה שנים רבות, ומנעוריו ראיתי איך שהוא גדל והתעלה על
דרך הגדולה, ובמשך שנים רבות המשיך ללמוד בחריצות ולגדל
תלמידים. ונהניתי בראותי איך שהוא עמל ויגע לפלפל בסברא
ישרה לברר הסוגיות עם בהירות והרבה עבודה. אשרי חלקו שזכה
לפני כמה שנים להדפיס ספריו "מנחת יהודה" על מסכת ראש
השנה ועל עוד מסכתות לזכות הרבים על ידי חידושו.

והנני מברך להרב המחבר נ"י, שה' יצליחהו ללמוד וללמד ולחבר
עוד ספרים חשובים לתפארת ה' ותורתו.

וע"כ באתי על החתום י"ט מנחם אב תשפ"א

ישראל הידלמן

EXECUTIVE OFFICES: 145 EAST BROADWAY / NYC 10002 / (212) 964-2830

מכתב ברכה מאת אאמו"ר שליט"א

לבני אהובי ר' יהודה נ"י

יישר כחך שחברת ספר על מס' מכות מתחלתו ועד סופו
וזהו למוד גדול לכל שנלמוד כל המס' גמ' רש"י ותוס' וידעתי
בני ידעתי שאתה חוזר תמיד על המסכתות שאתה לומד וזהו
ג"כ למוד גדול לכל שנחזור על התלמוד תמיד והעולם ימצא
הרבה דברים נכונים ואני מעיד שבאו עם קב חומטין של יראת
שמים.

תתברך בכל מילי דמיטב,

אביך אוהבך בכל לב ונפש

משלם ברוך נ"א

מכתב ברכה מאת מו"ח שליט"א

לכבוד חתני כבני הרב יהודה שליט"א

"מחשבות בעצה תיכון ובתחבולות עשה מלחמה" זה הפסוק נאמר עליך דגמרא בסנהדרין שאין אדם קונה דברי תורה רק בתחבולות של מלחמה ושעי"ז קיום קיימת בעצמך כתבם על לוח לבך, והבאת מכח אל הפועל ונשאר לדבר נצחי שנאמר בך אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו שכוונת הענין על מי שמשתמש בכח הכתיבה שהוא אופן הכי ברור לקנות תורה לאמיתה ושזכית עי"ז לעלות מעלה מעלה בביאור הסוגיא וכח החידוש וגם אני רוצה לברכך שתמשיך בנועם ה' ולא ימוש ספר התורה הזה מפיק ומפי זרעך וזרע זרעך עד עולם והכל יהי' מתוך שמחת התורה ואותה שמחה תמשך על השמחות שיהיו בקרוב בשעה טובה ומוצלחת.

באהבה

משה שאנבלום

הרב אהרן יואל סורשר שליט"א

מגיד שיעור במסגרת אורייתא

כבוד ידידי הרה"ג ר' יהודה בן מורי ורבי הרב הגאון ר' משה ברוך ניומאן שליט"א

שלום וברכה,

אחדשה"ט בשמחה רבה קבלתי ספרא דמר הנקרא מנחת יהודה על מס' ראש השנה, ונהניתי מאוד באופן אישי, דחז"ל אמרו מס' שבת דף י ע"ב מילתא אלבישיהו יקרא, ופי' רש"י מעיל דמיו יקרים למי שרגיל ללבושו, כלומר לפי שאתה תלמידו של רב ורגיל בשמועותיו אתה מחזר אחריהם עכ"ל. והספר הנ"ל הוא מלא משמועות של אביך מורי ורבי שליט"א, בדרך המיוחדת שלו שלימד אותי כד הוינא טליא, לעמול וליגע כל תיבה של הגמ' רש"י ותוס', לגלות כל חידוש בפשט ובלומדות שבכל שורה, לידע כל חלק וחלק מהשקלא וטריא, מה סבר הסלקא דעתך ומה נשתנה למסקנא, למה פי' רש"י כן ותוס' אחרת וכו' וכו', הכל בבהירות ובעומק ובפשטות יחדיו, וכל הספר כולו נכתב ונחתם בחותם מיוחד של אביך מורי ורבי שליט"א.

ואשר בקשתני לכתוב בשבח הספר ובתועלתו הנני ברצון למלאות בקשתך.

הספר הזה הוא רב תועלת במיוחד ללומדי אורייתא שמצד א' רצונם להבין היטב הגפ"ת ומאידך גיסא רצונם שלא להתעכב הרבה, והרבה פעמים צריכים רק קצת הדרכה לכיין אותם להבין היטב מה המדובר ולתפוס ולקלוט עיקרי הדברים וגם לתרץ קושיות שנתעוררו דרך פשט. והספר הנ"ל מברר עיקר ההערות על דרך פשט שכל לומד נתקל בהם, הערות בפשט והערות בהבנה, רובם עם הישוב וההסבר של הראשונים וגדולי האחרונים, והרבה פעמים הוסיף המחבר וע"פ רוב ע"י אביו מורי ורבי הרב משה ברוך ניומאן שליט"א תוספות הבנה והסבר משלו, ונמצא ביד הלומד בירור לעיקר ספקותיו ותירוצים לרוב קושיותיו. והספר נכתב בקיצור שיוכל כל א' לתפוס הדברים מהר, וגם בבהירות נפלאה שכל קושיא ותירוץ הוא ברור ומובן לכל, וברור אצלי שיהיו הרבה לומדים שלא יזוז הספר משולחנם בשעת לימודם ויתברר ויתלבן לימודם באופן נפלא.

ואני מסיים בברכה שיהא רעוא שיתקבלו הדברים בי מדרשא ותהיה בכלל מזכי הרבים.

הכותב וחותם בידידות

אור ליום ה' פרשת ויקרא ראש חדש ניסן תשפ"ג

אהרן יואל סורשר

אהרן יואל סורשר

מגיד שיעור במסגרת אורייתא

מכתב ברכה מאת הרב ישראל ניומאן שליט"א
ראש חבורה בבית מדרש גבוה

לכבוד אחי החשוב הגאון ר' יהודה שליט"א
כיהודה ועוד לקרא באתי לחזק דברים שמחזקים כל מי שלומד הדברים
הלימוד של הבנת כל דבר ודבר על בוריו בפשט האמתית של הגמ' רש"י ותוס'
ועיקרי ראשונים ואשריך שזכית להרביץ תורתך הישרה בתלמידים ששונים
בצמא את דבריך בספריך החשובים בכמה מסכתות כבר ויהי רצון שתמשיך
בעבודתך הקדושה להתחיל ולסיים עוד הרבה מסכתות ללבן הסוגיות
ולעשותם תלמודו בידו בעוד ספרים לזכות עולם התורה בדברים המאירים
למאד.

אחיק אהובך ישראל בן אאמו"ר הגאון ר' משה ברוך שליט"א
ה'תשס"ב חנוכה

כ' אייר תשפ"ד

לכבוד אחי החשוב הגאון ר' יהודה שליט"א

כיהודה ועוד לקרא באתי לחזק דברים שמחזקים כל מי שלומד הדברים
הלימוד של הבנת כל דבר ודבר על בוריו בפשט האמתית של הגמ' רש"י ותוס'
ועיקרי ראשונים ואשריך שזכית להרביץ תורתך הישרה בתלמידים ששונים
בצמא את דבריך בספריך החשובים בכמה מסכתות כבר ויהי רצון שתמשיך
בעבודתך הקדושה להתחיל ולסיים עוד הרבה מסכתות ללבן הסוגיות
ולעשותם תלמודו בידו בעוד ספרים לזכות עולם התורה בדברים המאירים
למאד.

אחיק אהובך ישראל בן אאמו"ר הגאון ר' משה ברוך שליט"א

הרב יהושע יעקב איזנברג שליט"א

כ"ה ניסן תשפ"ד

בגמ' ברכות ס"ג: "כי מיץ חלב יוציא חמאה... במי אתה מוצא חמאה של תורה במי שמקיא חלב שינק משדי אמו עליה", והיינו ע"י הריכוז והיגיעה בכל כחו ממש. ובגמ' שבת פח: "למיימין בה סמא דחיי", פירש"י "עסוקים בכל כחם וטרודים לדעת סודה", ולא ביאר רש"י מה זה "סוד", ובגמ' גיטין ו. "ר' אביתר הוא דאסכים מריה על ידיה... זבוב מצא לה..." ופירש"י "לגלות לו סוד לכיון דברים הסתומים על אמיתתם" היינו שאמר ר' אביתר שבמעשה דפלגש בגבעה, כעס על פלגשו משום זבוב שמצא בקערה - וזהו הסוד!, המבואר מכל זה דזהו התכלית בכל עמלנו - לעסוק בכל כחו ולהעלות אמיתת הדברים.

ע"ע גמ' יומא עב: "כל ת"ח שאין תוכו כברו אינו ת"ח... אוי להם לשונאיהן של ת"ח שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים... אמר להו רבא לרבנן במטותא מינייכו לא תירתון תרתי גיהנם" פירש"י "להיות יגיעם ועמלים בתורה בעולם הזה ולא תקיימוהו..."

ביודעי ומכירי קאמינא ידיד נפשי הגו"צ הר' יהודה ניומן שליט"א, שהוא ממש סמל ודוגמא של כל הנ"ל, וכמעט חד בדרא בעסק וטירדא ויגיעה והקאת חלב... יורד למצולות הים ולא נח ולא שקט עד שהעלה הסוד, היינו פירוש וביאור אמיתי ובהיר כמרגינתא, במאות ואלפי סוגיות הש"ס, והשו"ט של גפ"ת, מאי קס"ד מאי קמסיק, וחשבון מה שעולה מכל סוגיא וסוגיא, וספריו הרבים מעידין בזה כאשר עיני הרואה תחזינה מישרים [ואציין - שהוא נחלת אבותיו ה"ה רבינו הגדול הרב משה ברוך ניומן שליט"א, ר"ם בשיבת סטעטין איילנד, דזה עשרות שנים סלל דרכו המיוחד והולכין לאורו אלפי תלמידיו ותלמידי תלמידיו, וכל הטועם דרכו מרגיש שהיא מתוקה מדבש ונופת צופים משמחת אלקים ואנשים אמת לאמיתו...]. ויחד עם כל זה הוא מיחידי סגולה תוכו כברו, כולו יראת ה', כולו עבדות, כולו פנימיות...

החותם לכבוד התורה ולכבוד לומדיה ביגיעה וטהרה

יהושע יעקב איזנברג

הסכמת ידידי המחנך הוותיק
הרב אהרן מאיר הכהן קווין שליט"א

בס"ד

י"ד כסלו תשפ"ו

תודתי נתונה להמחבר שליט"א ששקל וטרא אתי הרבה בעניני מס' מכות. נתוסף לי בהירות בכמה נקודות, על אף שכבר למדתי בס"ד את המס' כמה פעמים. הערותיו והארותיו של המחבר שליט"א כוללים גם בירורים בפשוטו של הסוגיא, ויש בהם תועלת אפי' ללימוד עם תלמידים צעירים שרק מקרוב התחילו בלימוד גמ'. יישר חילו של המחבר שליט"א, ויזכה שיתבדרו דברי תורתו בבתי אולפנא, ויוסיף לקח בלימוד והרבצת התורה.

בידידות

אהרן מאיר הכהן קווין

אלפי אורי הכהן קווין

תוכן הענינים

מסכת מכות

הקדמה א

פרק כיצד העדים

ב, א ז
ב, ב טז
ג, א כו
ג, ב כט
ד, א לה
ד, ב לח
ה, א מח
ה, ב נג
ו, א סב
ו, ב עז
ז, א פח

פרק אלו הן הגולין

ז, ב צו
ח, א קז
ח, ב קטז
ט, א קב
ט, ב קבט
י, א קלז
י, ב קמג
יא, א קנד

קנט	יא, ב
קסט	יב, א
קעג	יב, ב
קפג	יג, א

פרק שלישי – אלו הן הלוקין

קפז	יג, ב
קצט	יד, א
רה	יד, ב
רי	טז, א
ריח	טז, ב
רכד	טז, א
רלד	טז, ב
רמא	יז, א
רמז	יז, ב
רנז	יח, א
רסט	יח, ב
רפ	יט, א
רפה	יט, ב
רפט	כ, א
רצד	כ, ב
רצז	כא, א
רצט	כא, ב
שו	כב, א
שח	כב, ב
שיד	כג, א
שיז	כג, ב
שכב	כד, א
שכה	כד, ב

הקדמה

אודה ה' בכל לבב על חסדיו "כי לא תמנו" מעודי ועד היום, שזכיתי ללמוד בצוותא חדא עם אבי ומורי ואחיי ר' שמואל ור' מנחם שלמה ועם כל חכמי הכולל משך כמה שנים בסדר שני. ועל "כי לא כלו רחמיו" עמדי שזכיתי להוציא עוד ספר לאור - "מנחת יהודה" על מסכת מכות.

ברצוני להביע תודה עצומה להקב"ה ששם חלקי מיושבי בית המדרש בתוך חבורה חשובה, שכל מטרתה ללמוד ולסיים מסכתות שלמות מהחל ועד כלה עם חזרות רבות. ראיתי דברים נכוחים שכתב הגאון ר' שלמה וולבה זצ"ל בספר עלי שור (חלק א פרק א) בענין לימוד גמרא וז"ל, "והנה מי זה לא נהנה ממתיקות שכל התורה בחדושי תורה הנאמרים מראשי הישיבות בהבנה עמוקה ומבריקה! ומי זה לא נהנה מספרי האחרונים ז"ל מהקצות החשן עד חידושי רבנו חיים זצ"ל! ובכל זאת, היסוד בלימוד תורה הוא ידיעה ברורה בפשט הגמרא עם רש"י ותוספות, ורק על יסוד זה יש לבנות הלאה, ואין לנו בשום אופן להפוך את הסדר ולהשתעשע באחרונים תוך הזנחת הגפ"ת עצמו" עכ"ל.

בדומה לזה ראיתי בספר 'הארמון' על תולדות הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, שאמר בזקנותו "כל מה שאני רוצה לזכור זה שלושה דברים: גמרא רש"י ותוספות". ולפי דרכנו למדנו שעיקר העיון והשינון צריכים להיות מיוסדים על לימוד גפ"ת.

ומה מאד גדולה שמחתי שזכיתי ללמוד מסכת מכות בחבורה בהנהגת אאמו"ר שליט"א, אשר ייסד את הכולל בסייעתא דשמיא על לימוד מתוך ידיעה ברורה בפשט הגמרא עם רש"י ותוספות.

ראיתי לציין למכתבו של הגה"צ ר' נפתלי וויערושאווער זצוק"ל אשר כתב לחתנו מוהר"י איצק אויערבך זצ"ל, וז"ל: "וזה מכבר מרגלא בפי שהיה דבר גדול למאד שימצא מי שיתנדב לקבל על שכמו מלאכת עבודה הזו, עבודת הקודש, להציג אצל התוס' את אשר חתרו והעלו במצודתם האחרונים המובהקים לגלות מסתריהם, ויהיה בזה עבודת ה' עבודה תמה, מלבד עצם הענין הרחבת התורה הרחבת התוס' עשר פעמים ממה שהוא כתוב, עוד זאת יקיים בזה ואהבת את ה' אלקיך (מבואר בחובות הלבבות שאהבת ה' היא המדרגה העליונה של כל המדרגות) שדרשו רז"ל שיהיו דברי תורה מתאהב על ידך, שע"י גילוי המצפונים שבתוס' מתחשב התוס' בעיני הרואה בעשר מעלות לשבח".

וממשיך הגר"נ וויערשאוויער: "בכתבי נזכרתי שאמר לי מו"ר הגאון המופלא ציסו"ע ר' ישראל סלאנטר זי"ע, כי מה שנמצא בעוה"ר במדינת ליטא שלומדים לימוד חיצונים, אחד מהגורמים לזה כי יש כמה (הגם שנמצא בישיבות בחורים מופלאים ממולא בתורה ויראה) שלומדים איזהו מאות דפין גמרא עם תוס' ואינם יודעים רק מ"ש תוס' וא"ת וי"ל וא"ת וי"ל, אבל אינם יודעים המתקנות מה סברו בהקושיא ומה חידשו בהתוס', ואינם מרגישים אפילו טיפה מהים מחכמת ומתיקות התוס', ולהבדיל אלפי הבדלות, בהחיצונים, מעט החכמה שיש בהם הוא מפורש בולט ומרגישים זאת תיכף ומיד, כי אין בהם שום נסתרות" עכ"ל.

בספר זה השתדלתי לקיים דברי המכתב ולהראות טיפה מן הים מכוונת התוס' בקושייתם ובתירוצם, שעל ידי זה מרגישים את מתיקות דבריהם.

שמעתי בשם הרב אהרן קרויזר ז"ל מאמר נאה: "מאך ליכטיג מיט א קשיא אין נישט פינסטער מיט א תירץ" [תרגום: יש לעשות אור עם קושיא, ולא חושך עם תירוצ]. כלומר, הקושיא פותחת את דרכי השכל, שמעודדת להתבונן בגמרא ולהבין אותה על בוריה. ואילו תירוצ דחוק גורם חושך, שסותם ומונע מלעיין כראוי בסוגיא ולהגיע לביאור האמיתי. לכן כתבתי ספר זה בדרך שאלות ותשובות, כדי לעשות 'אור', דהיינו לעודד את הלומדים לעיין בסוגיא עד שתתבהר ותאיר לפניהם באור חדש.

מנהג נאה נהגו בני משפחתנו שבחבורה בכלל, שקבענו חובה לבא אל בית המדרש כשהסוגיא כבר מוכנה עוד לפני שאפשר להתחיל לעיין בסוגיות. ומעלה גדולה יש בזה, שיש התחייבות ודחיפה למצוא זמן ללמוד מחוץ לסדרי החיים ושאר סדרי הלימוד, כדי שנוכל להכנס לכולל כשאנחנו מוכנים למשא ומתן בסוגיות. ועוד מעלה גדולה בזה הקביעות, שע"ז המשא ומתן עם החברותא נעשה נעים ומעשיר מעל לדרך העולם, כי ע"י שמכנינים את הסוגיא מראש, יודעים מכבר על איזה ענינים לעמוד עליהם, וכן שאין צורך להתעכב אחד להשני עד ששתי החברותא אוחזים בהבנה בסוגיא, אלא מיד נכנסים לעיון ביחד.

חובה עלי להודות לה' על אשר נתן לי הפנאי וכן את הזכות הגדולה לפלפל עם בני משפחתי ועם חברים מקשיבים, שע"י עזרתם יכולתי לכתוב ספר חדש על מסכת מכות.

הכרת הטוב מיוחדת יש לי כלפי רבי אהרן מאיר קווין שליט"א, אשר זכיתי לשוחח עמו על הרבה מההערות והחידושים מספר זה, והוא בסברא ישרה ופיקחות פתח לי שערי הבנה כפתחו של אולם בהבנת כמה וכמה סוגיות ממסכת מכות. יתן ה' ויצליח בעבודת הקודש ויעמיד תלמידים הרבה לאורך ימים ושנים בשובה ונחת.

וזאת למודעי שבכתבי את הספר לא עברתי כסדר על פירושי הראשונים והאחרונים. ואמנם נתתי עיוני בהם, כאשר יראה המעיין בספר, אך לא היה זה אלא לפי הצורך,

ועיקר עיוני היה בגפ"ת. ותמכתי יתדותי במעשה רב שאירע עם החזו"א זצ"ל, שבא לפני אחד עם ספרו של הגר"ח גריינימן והראה לו באחד המקומות שכותב "שוב מצאתי בריטב"א", וטען אותו פלוני לפני החזו"א - "איך יתכן הדבר שמחבר יכתוב ספר שכתוב בו 'שוב מצאתי בריטב"א', היה לו לעיין בראשונים בטרם כתיבת הספר!". השיב החזון איש, "אפשר גם לכתוב ספר שכתוב בו 'שוב מצאתי ברש"י'!"... עכ"ד. חושבני שיש בזה כדי התנצלות על כך שכתבתי הספר בלא שעברתי על המפרשים בסוגיא.

עוד אבקש מן הקורא שינהג בי טובת עין וידונני לזכות אם ימצא בספר איזה טעות ושגיאה. אמנם נתתי לבי להתאמץ בכתיבת הספר למען יהיו הדברים בהירים ומדויקים, אך כבר אמר החכם "כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לספר בלא טעות". ולמעלה מזה אמרו הקדמונים, הובא בהקדמת ספר תורת גיטין, שדבר אחד טוב מציל על כל הספר ע"ש. והדן את חברו לזכות המקום ידיננו לזכות.

מפורסם המעשה על חסיד אחד שלמד מסכת חגיגה כל ימיו ישר והפוך, וכשנפטר מן העולם הוא היה לבדו, ולא ידעו מזה. ובאה מסכת חגיגה לבושה כאשה, ואמרה "ספדו להחסיד הזה וקברוהו וכו'" (עי' בתורת הבית להח"ח פ"ו בהג"ה שהביא מעשה זה באריכות). ותפילתי שזכות כל התנאים והאמוראים הנזכרים במסכת מכות, שעמלנו עליה בכוללנו בשנת תשפ"ו, תעמוד לנו כעזר ומגן לכל חכמי הכולל שליט"א, ויהיו הם מליצי יושר לכלל ישראל שנזכה לגאולה שלמה בקרוב בימינו.

עוד זאת אודיע ברבים שבאמת ספר זה היה צריך להקרא על שם הכולל, כי הרבה מן הדברים שרשמתי בספר זה מקורם בחידושים שנתלבנו בבי מדרשא ע"י חברי הכולל שיחיו. ואולם קראתי ספר זה 'מנחת יהודה' על שמי, שרואים לפעמים שיש איזה מימרא שנקראת על שם מוסר השמועה אע"פ שאינו בעל המימרא עצמו, כמו שמצינו בריש מסכת מועד קטן (ד). "וקמיפלגי בד' זירא דאמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל וכו' מר אית ליה דרבי זירא ומר לית ליה דר' זירא". ובאמת בעל השמועה שם הוא שמואל, ומכל מקום אמרו בגמרא "וקמיפלגי בד' זירא", שכיון שר' זירא אמר ההלכה בשם שמואל, נקראת על שמו.

הגאון רבי אליהו מאיר סורוצקין זצ"ל היה אומר, שתשעים אחוז מהסוגיא אפשר להבין ע"י עשרה אחוז עמל, אולם העשרה אחוז הנותרים צריכים תשעים אחוז מהעמל כדי להבינם. ברצוני להציע לפני הקורא הנכבד איזה עצות, שיתנו לו כח לעמול ולהבין את אותם עשרה אחוז הנותרים בסוגיא. שמעתי ממורי ורבי הג"ר ישראל גינזבורג שליט"א שאמר בשם המשגיח רבי ירוחם ליוואוויץ' שאפילו הגרעק"א קיבל כוחות לעמול בתורה מהכבוד שכבדוהו בעבור תורתו:

א. בברכת התורה יכוון היטב, ויבקש בתחנונים מהקב"ה שיתן לנו מתיקות בלימוד התורה, וכן בברכת אהבה רבה בברכות קריאת שמע יבקש שיתן לו שכל ובינה לעסוק בתורתו הקדושה, וישים בליבו כוונה מיוחדת **בפתיחה** שנתנו חז"ל בברכת אהבה רבה, **אשר לא מצינו כן כי אם בתורה לבד** - אבינו, האב, הרחמן, המרחם, רחם עלינו.

ב. ישתדל אדם שיהיה לו חברותא ללמוד עמו, כמו שמצינו במסכת מכות (י, א), "דא"ר יוסי בר חנינא, מאי דכתיב חרב אל הבדים ונואלו, חרב על צוארי שונאיהם של ת"ח שיושבין בד בבד". ואף ישתדל שילמד בחבורה שעוסקים כולם באותו ענין, כמו שמצינו שם "רב אשי אומר כל האוהב ללמוד בהמון לו תבואה", ופירש רש"י ד"ה ללמוד בהמון 'עם חברים רבים'.

ואם אינו יכול ללמוד בחבורה, או עם חברותא, ישתדל שיהיה לכל הפחות 'חברותא-שאפט' כדי שיוכל להביא בפניו עיקר יסודות הסוגיא. ויש לציין למ"ש המהרש"א במסכת ברכות (ו, א) על מאמר הגמרא ששנים שעוסקים בתורה "מכתבן מיליהו בספר הזכרונות", וביאר וז"ל, לפי ששנים מתוך משא ומתן שלהן בדברי תורה יבוא ברוב על האמת שניתן ליכתב בספר הזכרונות לפניו יתברך, אבל האחד אפשר שיבוא לטעות בלימודו ולא ניתן ליכתב וכו', עכ"ל.

ג. ימסור שיעור או חבורה על מה שלומד, וזה יתן לו כח וחשק לעמול ולהבין כל נקודה בסוגיא, כיון שחייב שיהיו הדברים מסודרים בידו, שיוכל למוסרם לאחרים.

ד. יכתוב סיכום על הסוגיא, וע"י שצריך לסכם ולהעלות את כל הבנתו על הכתב חייב שהדברים יהיו ברורים ומסודרים, וזה אף ישמש מבחן עבורו האם באמת הבין את כל מה שלמד.

ה. יכתוב קונטרס או ספר על הסוגיא שלומד, שכאשר צריך להעלות את דברי תורתו על שלחן מלכים, זה מחייב אותו להשקיע יותר בבירור הסוגיא.

כתיבת ספר חידושי תורה נותנת לאדם התחייבות לחזור על הענינים עד שהם מובנים לו כשמלה, עד שיכול להסביר ולהעלות על הגליון הכלl בברירות. ואין לשער ולתאר השמחה העצומה שמקבל האדם כאשר הוא מדפיס ספר עם הערותיו. על כן הנני בא בזה לעודד את אלו שכותבים חידושיהם והערותיהם, שיתחזקו גם להביאם אל השלב הבא ולהדפיסם, ולחלקם בישראל, ובכך ירוו גם הם את השמחה העצומה הזו.

הנני בזה לקבוע ברכה ולהביע רגשי תודה מעומקא דליבא לאבי מורי שליט"א ולאמי מורתי שתחי' לאוי"ט שגדלוני והנחוני באורח מישור כל חיי במסירות נפלאה. בפרט אתן

הודאה מיוחדת לאבי מורי שליט"א על עזרתו לי בלימוד כל השקו"ט על בוריה, והרבה מן הדברים שרשמתי בספר זה ממנו הם. יה"ר שהקב"ה יאריך ימיהם בטוב ובנעימים ובבריות גופא ונהורא מעליא, ויראו רוב נחת מכל צאצאיהם שיחיו, מתוך הרחבת הדעת עד ביאת גואל צדק בב"א.

כן אביע רגשי תודה מעומקא דליבא למורי חמי שליט"א ולחמותי שתחי' לכל עידודם ועזרתם בין ברוחניות בין בגשמיות, ובפרט שנתנו לי את האפשרות לבנות את ביתי שיהיה בית של תורה, מתוך העברת עול הפרנסה מעליי, אשר הם כמעין המשפיע תורה ויראת שמים לעבוד את ה' בשמחה, על כל המשפחה ועל כל הנכנס לתוך ד' אמות שלהם. יאריך ה' את ימיהם ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות לדורי דורות עד עולם.

וכן רצוני להביע רגשי הכרת הטוב והוקרה למורנו הג"ר ראובן פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת סטעטן איילנד, שבה למדתי ונתרוממתי, ולכל המגידי שיעור ולכל חברי ההנהלה עמו, כל אחד לפי דרכו השפיעו עלי השפעה גדולה. יזכו כולם להמשיך להרביץ תורה בבריות גופא ונהורא מעליא, ולהעמיד תלמידים הרבה לדורי דורות עד עולם.

כאן המקום גם להודות לאחי הגדול ר' אברהם מרדכי שליט"א, ראש ישיבת מעין התורה, שזכיתי להיות נושא ונותן עם תלמידיו היקרים זה כמה שנים. יה"ר שיזכה להמשיך להרביץ תורה בבריות גופא ונהורא מעליא, ולהעמיד תלמידים הרבה לדורי דורות עד עולם.

וברכה מיוחדת לאחיי ר' שמואל ור' מנחם שלמה ולכל בני הכולל שזכיתי ללמוד עמם בצוותא חדא במשך סדר שני כמה שנים, והם האירו עיני וחדדו אותי הרבה פעמים בהבנת הסוגיא, וכמו שהבאתי כמה פעמים בשמם בפנים הספר.

חובה נעימה עלי להודות לאחיי ר' דוד ור' ישראל ור' נתן שמסייעים בממונות של הכולל, יתברכו בברכת ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

והנני גם להכיר טובה למכון עלה זית, לר' הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א, ר' שמואל דוד העלפגאטט שליט"א, ר' שלום ווייסבערג שליט"א וכל הנלוים עמהם, שסייעוני והדריכוני בכל ענייני הספר. תהא משכורתם שלמה מאת הבורא יתברך שמו ויתברכו בכל מילי דמיטב.

אציב בזה מצבת זכרון בספר, שיהיה לעילוי נשמתה של זקנתי אם חמותי, מרת חי' אדל בת ר' עוזר, אשת ר' אהרן קסרמן זצ"ל. אהבה את התורה ותלמידי חכמים, והעמידה משפחה מפוארה בנים ובני בנים וכו' תלמידי חכמים ויראי שמים.

הספר נדפס גם לעילוי נשמת דודתי הצנועה והכשרה, מרת דבורה רות בת ר' חיים ישראל ע"ה, כפה פרשה לעני וידיה שילחה לאביון, ומצאה חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם. וכן לעילוי נשמת בן דודי ר' שמואל יוסף בן ר' משה רייזער ז"ל, איש טוב ומטיב, בעל תורה ובעל מעשים טובים. זכות התורה תעמוד להם בגנזי מרומים. וכן לעילוי נשמת ר' אהרן בן ר' שמואל עוזיאל ז"ל. וכן לעילוי נשמת ר' חיים אלעזר בן ר' דוד גדליה ז"ל.

בצאתי מן השער, אודה לה' על העבר ואבקש על העתיד שאזכה להמשיך לישוב באהלה של תורה ללמוד וללמד תורת ה' כל ימי חיי, ויתקבלו דברי בבי מדרשא, ויקויימו בנו דברי הנביא "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות" (מלאכי ג, ד), ונזכה במהרה לביאת גואל צדק, אמן.

אדר תשפ"ו

יהודה ניומאן

מסכת מכות

פרק כיצד העדים

ב, א

תוס' ד"ה מעידין אנו באיש פלוגי וכו' "תימה וכו'".

עיי' לקמן (ב, ב) דמבואר דהא דלוקה מ' בעדות בן גרושה ובן חלוצה ילפינן לה מקרא דהוצדיקו את הצדיק וכו', ואקשינן, ותיפוק ליה מלא תענה, ומשני, דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

ולכאורה יש לחקור, הא דאתרבי מלקות בעדות בן גרושה מקרא דהוצדיקו, האם יסודם עונש מדיני כאשר זמם דאין לוקין מחמת לא תענה, דלא תענה הוי לאו שאין בו מעשה, והא דאתרבי מלקות בעדות בן גרושה היינו משום שבעדים זוממים איכא עונש דכאשר זמם וריבתה תורה בקרא והצדיקו שהיכא דא"א לקיים כאשר זמם בא עונש מלקות במקום עונש דכאשר זמם, אבל הוא מדיני ומגדרי עונש דכאשר זמם או דילמא יסוד המלקות הוא מחמת שעבר על לא תענה ככל שאר מלקות דחייבי לאוין, ואע"ג דהוי

לאו שאין בו מעשה אפ"ה כאן גלי לן קרא דהוצדיקו דשייך ביה מלקות.

ולכאורה בחקירה זו נחלקו ב' תירוצים של תוס':

בתירוץ א' כתבו תוס' "כיון דלוקין הוי כאשר זמם" - משמע כצד הראשון, דעונש המלקות בא תחת עונש דכאשר זמם בשאר עדויות, וכן כתב הקהילות יעקב (מכות סימן א אות ב) "וז"ל התוס' כיון דלוקין הוי כאשר זמם עכ"ל מזה משמע קצת דעונש המלקות בא תחת עונש דכאשר זמם בשאר עדויות ולא בתור מלקות דעבירת לאו בעלמא [אך אינו מוכרח וכמובן]".

אבל בתירוץ השני תוס' סברו כצד השני, דעונש המלקות בא בתורת מלקות על עבירת לאו דלא תענה ומשו"ה הויא עדות שאי אתה יכול להזימה, ועל כן הוצרכו לחדש דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה [עיי' לקמן ב, ב ד"ה אמר עולא רמז לעדים זוממין וכו' ובדף ד, ב שהארכנו יותר בביאור ענין זה, ועיי' קהילות יעקב (סימן א) שמאריך מאד בחקירה זאת].

בא"ד וי"ל כיון דלוקין הוי כאשר זמם והוי שפיר אתה יכול להזימה".

כבר הבאנו לעיל את דברי הקהילות יעקב (סימן א אות ב) שמדייק לשון התוס' וז"ל הקהילות יעקב "משמע קצת דעונש המלקות בא תחת עונש דכאשר זמם בשאר עדיות ולא בתור מלקות דעבירת לאו בעלמא". ומבאר אמו"ר אע"ג בדרך כלל כאשר זמם פירושו להעניש אותו בעונש שרצה לחייב את חברו, אבל כאשר זמם כולל נמי לעשות לו צער כשם שהוא זמם לצער את חברו, ומשו"ה כיון דלוקין הוי כאשר זמם.

ור' אהרן פרעסער רצה לבאר כוונת תוס' ולדחוק בלשונם שאין לבאר דבריהם כאשר זמם כפשוטם, כי לכאורה אין זה ממש כאשר זמם כי אינם נענשים במה שזממו לעשות לנידון, אלא כוונת התוס' שהואיל ומלקות דילפינן מוהצדיקו הן עונש לזממת העדים, לכן הוי שפיר כאשר זמם לענין עדות שאתה יכול להזימה. והטעם, שהרי המקור דבעינן עדות שאתה יכול להזימה כתבו תוס' בתירוץ השני דהוא מכאשר זמם, וביאר בחידושי רבי שמואל (ב, א אות ל) דהיינו דבעינן קרא כדכתיב, [דכיוון דנכתב קרא דכאשר זמם בפרשת עדות בעינן דכל עדות תהא ראויה

להתקיים בה דין הזמה], ומשו"ה כיון דעונש המלקות בא תחת העונש על זממת הרע לחברו, שפיר חשיב שהתקיים קרא כדכתיב. כלומר, שהתורה נתנה שתי דרכים כדי לקיים קרא כדכתיב, האופן הרגיל א. הוא כאשר זמם ממש שמקבל אותו העונש שזמם שחברו יקבל, והאופן הנוסף ב. היינו ע"י והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע שזה המלקות, דקרא זה הוי נמי מדיני הזמה דהיינו עונש על שזמם רע לחברו, ומתקיים על ידי כך קרא כדכתיב.

ודוקא תוס' בקושייתם ובתירוץ השני סברו דעונש המלקות בעדי בן גרושה הוא על עבירת הלאו דלא תענה משו"ה סברי דמיקרי עדות שאי אתה יכול להזימה, ולא מקיים במלקות קרא כדכתיב, ומשו"ה הוצרכו תוס' בתירוץ השני לחדש דהכא בבן גרושה לא צריך עדות שאתה יכול להזימה, אבל בתירוץ א' סברי דעונש המלקות הוא על זממת הרע לחברו ויליף מוהצדיקו, שפיר קיים עונש על זממת הרע וקיים קרא כדכתיב.

בא"ד ד"ל יכא כי אם לאו בעלמא".

עיין רש"ש שכתב "נראה דר"ל אם יאכל", אולם עיין שיעורי רבי שמואל (עמ' ל') דכתב "דלעולם לא הוי זממא דידהו אלא עצם הפסול

להזימה הוא משום דכתיב כאשר זמם בפרשת עדות, והיינו דבעינן קרא כדכתיב, דכיון דנכתב קרא דכאשר זמם בפרשת עדות בעינן דכל עדות תהא ראויה לקיים בה דין זה, ולפי זה שפיר אמרינן הכא דבהך עדות דלא נכתב בה כלל כאשר זמם לא בעי דליהוי יכול להזימה.

ומבאר ר' אהרן פרעסער דבהך עדות של בן גרושה דנתמעטה מדרשא דלו ולא לזרעו מדינא דכאשר זמם ע"כ לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה, דמוכח ממה שהתורה ממעטת אותם מכאשר זמם שהיא מחשיבה אותם עדיין עדים, דאת"ל דלא נחשבים עדים כלל, למה מיעטה אותה התורה בעונש כאשר זמם הו"ל למעטינהו בעיקר דינא דעדות.

בא"ד "ויש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוגי שהוא ממזר וכו'".

כתב בחידושי הגרע"א "ויש ליישב קושייתם דפשיטא ליה להתנא דבנידון שאומרים עליו שהוא ממזר אין אנו יכולים לקיים בהם כאשר זמם, דהיכי נעביד נחשיב אותם לממזרים יהיו אסורים בכשרה ובממזרת דהא באמת הם כשרים ואסורים בממזרת ונתינה והעדים לא רצו לפסול אותו אלא בכשרה ומותר

גרידא, והא שקראוהו התוס' לאו כלומר שיש בו פסלות ואיסורים ולישנא בעלמא הוא, וצע"ק בלשון התוס' עכ"ל.

בא"ד "ואמאי הא הויה לה עדות שאי אתה יכול להזימה ואין זה עדות".

הטעם דסבירא להתוס' בקושייתם וגם בתירוץ השני דמלקות דבן גרושה הם משום לאו דלא תענה, ולא רצו לומר כתירוץ הראשון דמלקות דבן גרושה הם עונש עבור שזמם רע על חברו [היינו עונש של פרשת כאשר זמם].

י"ף דדוחק הוא לומר דמלקות הם מפרשת כאשר זמם, דהפשטות של דין כאשר זמם הוא לקבל ממש את אותו העונש שזמם להרע לחברו, ויותר מסתבר לומר דמלקות דבן גרושה הוא משום לאו דלא תענה, דגלי קרא דוהצדיקו דשייך ביה מלקות, אע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא, ואין זה דוחק כ"כ שלוקין על לאו שאין בו מעשה, שמצינו לרבי יהודה (ד, ב) דס"ל דכל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו.

בא"ד "ועזי"ף דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה וכו'".

מבאר בשיעורי רבי שמואל, דדינא דבעינן עדות שאתה יכול